

виявлення основних принципів побудови узвичаєної словникової дефініції та шляхів прояву антропоцентризму при її укладанні.

Список літератури

1. Арбатский Д. И. Толкование значений слов. Семантические определения / Д. И. Арбатский. – Ижевск : Удмуртия, 1977. – 100 с.
2. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи / И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1985. – 170 с.
3. Стернин И. А. Проблемы анализа структуры значения слова / И. А. Стернин. – Воронеж : Б. и., 1979. – 156 с.

Список лексикографічних джерел

- H 1, H 2 – Hornby A. S. The Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / Hornby A. S. – V. 1, 2. – М. : Рус. яз., 1982.
- LDOCE – The Longman Dictionary of Contemporary English. New ed. p. cm. – Pearson Education, 2005. – 1950 p.
- NW – New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. Lexicon Publications, Inc. – Danbury, CT. – 1993. – 1149 p.

О.О. Декало (Київ)

МОВНА РЕАЛІЗАЦІЯ ЗГОДИ ТА ВІДМОВИ В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ДІЛОВОМУ ДИСКУРСІ

Розглядається специфіка мовної реалізації комунікативних висловлень згоди та відмови в німецькомовному діловому дискурсі; описуються типові особливості даних видів комунікативних висловлень; аналізуються мовленнєві акти, що виражають згоду та відмову в німецькомовному діловому дискурсі.

Ключові слова: діловий дискурс, мовленнєвий акт, комунікативні висловлення згоди та відмови, іллокуція, перлокуція.

Рассматривается специфика языковой реализации коммуникативных высказываний согласия и отказа в немецкоязычном деловом дискурсе; описываются характерные особенности данных видов коммуникативных высказываний; анализируются речевые акты, выражающие согласие и отказ в немецкоязычном деловом дискурсе.

Ключевые слова: деловой дискурс, речевой акт, коммуникативные высказывания согласия и отказа, иллокуция, перлокуция.

The article deals with the specificity of verbalization of communicative expressions of agreement and refusal in the German business discourse; the characteristic features of given types of communicative expressions are described; the speech acts that express agreement and refusal in the German business discourse are analyzed in the article.

Key words: business discourse, speech act, communicative expressions of agreement and refusal, illocution, perlocution.

Вивчення дискурсу як особливої мовленнєвої події перебуває в центрі уваги сучасних лінгвістичних студій [2; 3; 4; 8; 9; 1], в яких його розуміють як сукупність процесу та результату комунікативної взаємодії. Існують також різні методи аналізу дискурсу, які ґрунтуються на врахуванні його основних чинників, зокрема кількості партнерів спілкування, стратегій та способів реалізації мовленнєвої взаємодії, спрямованості комунікативних дій у розмові. Кожний комунікативний хід учасників спілкування розглядається як мовленнєвий акт, який вважають „базовою мінімальною одиницею вербальної комунікації; інтенційно й ситуаційно зумовленим, граматично й семантично організованим висловленням, що супроводжується відповідними діями мовця, спрямованими на адресата та його реакцію” [8, с. 558], послідовність яких утворює дискурс. Основи сучасної теорії мовленнєвих актів закладено в наукових доробках таких вчених, як Дж. Остін, Дж. Серль, Г. П. Грайс, П. Стросон, У. Маас, Д. Вундерліх, А. Вербицька та ін., які приділяли особливу увагу іллокутивній силі висловлення та класифікації мовленнєвих актів.

Постійне здійснення спроб систематизації даної теорії відбувається завдяки аналізу мовленнєвих актів безпосередньо в організації різних дискурсів, встановленню особливостей їх вживання. Зростання інтересу до вивчення ролі мовленнєвого акту в структурі ділового дискурсу спричинене потребою в ґрунтовному дослідженні цього типу дискурсу на основі аналізу різноманітних видів комунікативних висловлень у його організації.

Мета статті – виявлення типових функціональних особливостей комунікативних висловлень згоди та відмови у німецькомовному діловому дискурсі. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: з'ясувати специфіку мовної реалізації комунікативних висловлень згоди та відмови у німецькомовному діловому дискурсі; визначити функціональні особливості пропонованих видів комунікативних висловлень.

Об'єктом пропонованої розвідки є комунікативні висловлення згоди та відмови в німецькомовному діловому дискурсі, а **предметом** – особливості мовної реалізації комунікативних висловлень, що виражають згоду та відмову.

У міжособистісному мовленнєвому спілкуванні вагоме місце задля врегулювання ділових відносин посідають комунікативні висловлення згоди та відмови. Під мовленнєвим актом згоди та відмови розуміють акт вербальної взаємодії комунікантів, „іллокутивною метою якого є маркування сказаного співрозмовником як такого, що відповідає/не відповідає дійсності або інтересам (можливостям) мовця” [6, с. 6], тобто у процесі комунікативної взаємодії згода передбачає позитивну реакцію на точку зору чи позицію адресанта, однак стає підставою для вирішення певного питання, а відмова є „протидією на ініціальне іллокутивно визначене висловлювання в секвенції мовленнєвих ходів” [5, с. 5], що виступає у формі заперечної, несхвальної реакції комуніканта на небажання або неможливість виконати прохання, наказ іншого учасника спілкування.

У німецькомовному діловому дискурсі комунікативні висловлення згоди та відмови характеризуються „специфікою комунікативного призначення та прагматичними властивостями використовуваних одиниць” [7, с. 4]. Типова комбінація мовних одиниць, що використовується комунікантами у мовленнєвих актах зі значенням згоди та відмови, зумовлюється наявністю комунікативної інтенції відповідно до конкретної ситуації спілкування.

Для досягнення комунікативної мети підтримати або, навпаки, не погодитися з репліками іншого учасника спілкування адресант застосовує систему мовних засобів, вибір яких націлений на те, щоб здійснити заздалегідь запланований вплив на адресата, переконати в доцільності своїх позицій та стимулювати його діяти відповідно до власних інтересів. Проте ефективність застосування мовних ресурсів водночас залежить не лише від запрограмованих дій адресанта, але й від рівня зацікавленості адресата спілкування у предметі вираження згоди та відмови, що й сприяє досягненню комунікативної інтенції у даних типах висловлень та визначає їх прагматичний статус, а саме задля досягнення перлокутивного смислу мовленнєвого акту, що „становить інтендування впливу на адресата за допомогою мовленнєвої дії” [1, с. 164].

Мовні одиниці, що передають у комунікативних висловленнях значення згоди та відмови, представлені експліцитно та імпліцитно. Експліцитно виражений мовленнєвий акт згоди та відмови містить прямо виражені елементи даних категорій у структурі висловлення, тобто пропозиційний зміст висловлення ототожнюється з його іллокутивним наповненням. Наявність мовних засобів із прямим вербальним вираженням згоди та відмови відображають експліцитний зміст інформації в досліджуваних комунікативних висловленнях. Прикладом вираження прямої згоди слугує такий фрагмент ділового дискурсу: „*Nun gut. Ich bin mir zwar überhaupt nicht sicher, ob ich das Gespräch mit Ihnen nicht sofort abbrechen sollte. Aber ich hätte da vielleicht einen Vorschlag zu einem, sagen wir mal Deal, mein lieber Herr Türk. „Er senkte die Stimme. „Sie behalten für sich, was Sie über mein Privatleben wissen, und ich tute nicht in die Welt hinaus, dass Sie sich gelegentlich gewissen Interessenkonflikten mit Ihrem Hauptarbeitgeber aussetzen. Ich könnte mir vorstellen, dass dies auch in Ihrem Sinne sein könnte.*“ – „**Einverstanden**“, sagte Türk [10, с. 151].

Імпліцитний мовленнєвий акт характеризується непрямым вираженням згоди та відмови у структурі висловлення, де адресант, залежно від ситуації спілкування, розраховує на здатність адресата, з урахуванням його знань, відреагувати на подані репліки та виконати відповідні дії. Застосування в мовленнєвому акті непрямой відмови, зміст якої комунікант розкриває на основі імплікатур мовленнєвого спілкування, можна продемонструвати на прикладі поданого нижче дискурсивного фрагмента: *Ganz gegen meinen Willen saß ich schließlich bei der Probefahrt auf dem Beifahrersitz, Levin fuhr, und der Verkäufer schrie mir vom Rücksitz aus die Vorzüge des Wagens in*

die Ohren. „Warum tragen Sie Ihre blonden Haare so kurz?“ fragte Levin. „Es müßte doch herrlich sein, wenn sie flattern...“ – „Kaufen Sie doch selbst das Kabrio, wenn es Ihnen so gefällt. Und lassen Sie Ihre eigenen blonden Haare flattern...“ – „**Für uns Studenten bleibt das ein Traum**“ [12, с. 19–20].

Мовними засобами, що виражають згоду та відмову, є: прикметники та прислівники; дієслова, які представлені в різних типах мовленнєвих актів; синтаксичні засоби. Наведемо конкретні приклади фрагментів ділового дискурсу, на основі яких виокремлено ці мовні одиниці.

- Прикметники та прислівники:

„Sagen Sie bloß, Sie meinen den Mord an diesem Unternehmer!“ Türk schlug sich mit der Hand auf die Stirn. „Das... das ist Ihr Chef?“

„Gewesen“, ergänzte sie mit einer Miene, die nicht auf grenzlose Trauer schließen ließ. „Ja, der Herr Losswitz. Und wie Sie sich sicher vorstellen können, geht es momentan drunter und drüber. Die Firma ist mitten in einer Umbruchphase. Es ist noch überhaupt nicht geklärt, wie es weitergeht. Ich fürchte, ich kann Ihnen da im Augenblick nicht helfen. Tut mir Leid.“

„Das tut mir auch Leid“, erwiderte Türk mit gespielter Betroffenheit. „Furchtbar, so was.“

Sie sah durch ihn hindurch. „**Sicher. Furchtbar**“ [10, с. 143].

„Ein Kunde mit Geschmack!“ Er streckte Türk die Hand entgegen und stellte sich vor. „Thalkircher Straße! Gediegenste Altbausubstanz. Sie haben zweifellos ein gutes Auge – nicht wahr, Frau Kühn?“

„**Zweifellos**“, stimmte sie zu [10, с. 148].

- Дієслова, що виявлені у різних типах мовленнєвих актів:

1) директиви (прохання): „Ich sagte doch, er ist unverkäuflich. Er hat keinen Preis“;

Jack warf lachend seinen Kopf in den Nacken. „**Kommen Sie, alles hat einen Preis**“ [13, с. 58].

2) констативи: „Kann deine Frau in deinem Namen so was kaufen?“

„Ja.“ Kaul drehte den Kopf zu Judo-Fritze. „Ich weiß, was du willst. Wenn ich Susanne sage, sie soll für dein Haus die Sachen, die du brauchst, besorgen, dann tut sie das.“

„Genau das **wollte** ich“ [11, с. 113].

- Синтаксичні засоби, що представлені за допомогою конструкції повтору:

„Sagen Sie bloß, Sie meinen den Mord an diesem Unternehmer!“ Türk schlug sich mit der Hand auf die Stirn. „Das... das ist Ihr Chef?“

„Gewesen“, ergänzte sie mit einer Miene, die nicht auf grenzlose Trauer schließen ließ. „Ja, der Herr Losswitz. Und wie Sie sich sicher vorstellen können, geht es momentan drunter und drüber. Die Firma ist mitten in einer Umbruchphase. Es ist noch überhaupt nicht geklärt, wie es weitergeht. Ich fürchte, ich kann Ihnen da im Augenblick nicht helfen. **Tut mir Leid.**“

„**Das tut mir auch Leid**“, erwiderte Türk mit gespielter Betroffenheit. „**Furchtbar**, so was.“

Sie sah durch ihn hindurch. „**Sicher. Furchtbar**“ [10, с. 143];

„Ein Kunde mit Geschmack!“ Er streckte Türk die Hand entgegen und stellte sich vor. „Thalkircher Straße! Gediegenste Altbausubstanz. Sie haben **zweifellos** ein gutes Auge – nicht wahr, Frau Kühn?“

„**Zweifellos**“, stimmte sie zu [10, с. 148];

„Ich sagte doch, er ist unverkäuflich. **Er hat keinen Preis.**“

Jack warf lachend seinen Kopf in den Nacken. „**Kommen Sie, alles hat einen Preis**“ [13, с. 58];

„Aber.... Entschuldigen Sie bitte, wenn ich trotzdem noch mal... ich meine, wenn ich noch mal auf das Geschäftliche kommen darf. Heißt es denn jetzt, dass die Wohnung nicht mehr.... ich meine, wird die Firma **aufgelöst?**“

„**Aufgelöst?** Das wollen wir doch nicht hoffen. Herr Losswitz war ja nicht der alleinige Inhaber.“ Sie sah ihm unverblümt ins Gesicht. „Wenn ich Sie jetzt bitten dürfte, ja?“ [10, с. 143].

Згоду та відмову можна також виразити, використовуючи стверджувальні чи заперечні конструкції: „Dahinten haben wir noch andere Morgenmäntel.“ – „**Nein, nein, nein.** Sie verstehen mich nicht, ich möchte diesen da haben“ [13, с. 58].

Слід зазначити, що у структурі ділового дискурсу, як і в будь-якому іншому, мовленнєві акти знаходяться не ізольовано, а поєднані один з одним. Кожний мовленнєвий акт характеризується наявністю в адресанта спілкування комунікативної інтенції, яку він вербально реалізує в залежності від правил вживання мовних засобів, закріплених у певній діловій спільноті. Мовленнєві акти згоди та відмови у німецькомовному діловому дискурсі актуалізуються використанням різних мовних засобів, які, відповідно до позиції адресанта в конкретному випадку мовленнєвої інтеракції, втілюють у висловленні ілюкутивну мету. Наведені приклади демонструють, що мовні одиниці, які виражають згоду та відмову, представлені різними способами, що надають комунікативним висловленням певної прагматичної спрямованості.

Перспектива подальших досліджень полягає в дослідженні мовних засобів вираження згоди та відмови в мовленнєвих актах німецькомовного ділового дискурсу, беручи до уваги мовленнєву взаємодію комунікантів, орієнтовану на співпрацю чи, навпаки, на конфлікт.

Список літератури

1. Безугла Л. Р. Когнітивно-прагматичні характеристики імпліцитних смислів у німецькомовному дискурсі : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04 / Безугла Лілія Ростиславівна. – Харків, 2008. – 506 с.
2. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Тойн А. ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – 307с.
3. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
4. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 277 с.
5. Осовська І. М. Висловлювання-відмова: структурно-семантичний та комунікативно-прагматичний аспекти (на матеріалі сучасної німецької мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / І. М. Осовська. – К., 2003. – 20 с.
6. Рудик І. М. Комунікативно-прагматичні типи висловлювань зі значенням згоди/незгоди в сучасній англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / І. М. Рудик. – Харків, 2000. – 19 с.
7. Свиридова Т.М. Категория согласия/несогласия в русском языке : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.01 „Русский язык” / Т. М. Свиридова. – Елец, 2008. – 35 с.
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : Підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
9. Шевченко І. С. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність / І. С. Шевченко, О. І. Морозова // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : [монографія] / за загальн. ред. Шевченко І. С. – Харків : Константа, 2005. – С. 21–28.
10. Hültner R. Fluch der wilden Jahre. Türks zweiter Fall / R. Hültner. – München : Btb Verlag München, 2005. – 1. Auflage. – 219 S.
11. Konsalik G. Heiz. Privatlinik / G. Konsalik. – Köln : Lingen Verlag, 1985. – 360 S.
12. Noll I. Die Apothekerin / I. Noll. – Zürich : Diogenes Verlag AG, 1996. – 248 S.
13. Rosenfeld A. Adams Erbe / A. Rosenfeld. – Zürich : Diogenes Verlag AG, 2011. – 385 S.

Н.А. Деркевич (Тернопіль)

НЕВІДОКРЕМЛЮВАНІ ДІЄСЛІВНІ ПРЕФІКСИ *BE-* ТА *VER-* У ДІАХРОНІЧНОМУ АСПЕКТІ

*Проаналізовано діахронічний розвиток невідокремлюваних дієслівних префіксів *be-* та *ver-*. Виявлено, що досліджувані одиниці з часом втратили свою первинну автономність і розвинулися від вільних до зв'язаних слотовірних морфем.*

Ключові слова: *діахронія, префікс, дієслово, морфема, словотвір, деривація, похідне слово.*

*Проанализировано диахроническое развитие неотделяемых глагольных префиксов *be-* и *ver-*. Установлено, что исследуемые единицы со временем потеряли свою первичную автономность и развились от свободных к связанным словообразовательным морфемам.*

Ключевые слова: *диахрония, префикс, глагол, морфема, словообразование, деривация, производное слово.*

*The diachronic development of inseparable verbal prefixes *be-* and *ver-* is analysed in the article. We found out that these prefixes in process of time lost their primary autonomy and developed from free word building morpheme to linked ones.*

Key words: *diachronic, prefix, verb, morpheme, word building, derivation, derivative word.*

Актуальність статті визначається загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на виявлення закономірностей розвитку та функціонування лексичного складу мови.

Метою статті є виявлення особливостей історичного розвитку невідокремлюваних префіксів. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступного **завдання**: простежити основні етапи становлення найпродуктивніших дієслівних префіксів *be-* та *ver-* у німецькій мові.